

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра психології особистості та соціальних практик

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ
« 05 » _____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Психологія розвитку»

для студентів

спеціальності: 053 Психологія

освітнього рівня: першого (бакалаврського)

освітніх програм: 053.00.02 Практична психологія

053.00.03 Психологія бізнесу та управління

053.00.04 Консультаційна психологія

Київ – 2022

Розробники:

Кутішенко Валентина Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Власенко Інна Анатоліївна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології особистості та соціальних практик

Викладачі:

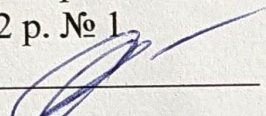
Кутішенко Валентина Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Власенко Інна Анатоліївна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології особистості та соціальних практик

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри психології особистості та соціальних практик

Протокол від 17.01. 2022 р. № 1

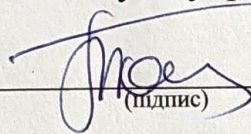
Завідувач кафедри _____ (Оксана СЕРГЕЄНKOBA)

(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 053.00.03 Психологія бізнесу та управління)

18.01.2022 р.

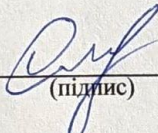
Керівник освітньої програми _____ (Валерій ПОЛЩУК)

(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 053.00.02 Практична психологія)

_____. _____. 20__ р.

Керівник освітньої програми _____ (Оксана КРАЄВА)

(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 053.00.04 Консультаційна психологія)

_____. _____. 20__ р.

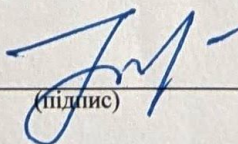
Керівник освітньої програми _____ (Наталія СТАРИНСЬКА)

(підпис)

Робочу програму перевірено

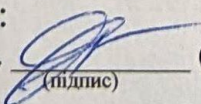
01.02.2022 р.

Заступник директора _____ (Роман ПАВЛЮК)

(підпис)

Продовжено:

на 20 / 20 н.р. _____ (Сергеєнкова О.П.), «09» 08 2022 р., протокол № 9

(підпис)

на 20__ / 20__ н.р. _____ (Сергеєнкова О.П.), «____» ____ 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

на 20__ / 20__ н.р. _____ (Сергеєнкова О.П.), «____» ____ 20__ р., протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	6/180	
Курс	1	
Семестр	2	
Кількість змістових модулів з розподілом:	6	
Обсяг кредитів	6	
Обсяг годин, в тому числі:	180	
Аудиторні	70	
Модульний контроль	12	
Семестровий контроль	30	
Самостійна робота	68	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни: забезпечення майбутніх фахівців знаннями з основ загальних закономірностей психічного розвитку, вікової динаміки психіки людини на різних етапах онтогенезу, а також озброєння уміннями і навичками роботи з людьми різних вікових категорій.

Завдання навчальної дисципліни:

- Ознайомити слухачів з основами поняттями, принципами, концепціями психології розвитку.
- Розкрити особливості психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу.
- Формувати у студентів розуміння природи і специфіки проблем особистості, які зумовлюються її віковими особливостями.
- Навчити майбутнього фахівця навичкам роботи з людьми різних вікових категорій, створення умов, що сприяють конструктивному психічному розвитку людини.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до **Освітньо-професійної програми 053.00.02 Практична психологія** за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія розвитку» забезпечує формування таких **загальних та фахових компетентностей:**

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного

- досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку
- психічних явищ.
- СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.02 Практична психологія за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія розвитку» забезпечує оволодіння такими **програмними результатами навчання**:

- ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
- ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
- ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
- ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
- ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.
- ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.03 Психологія бізнесу та управління за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія розвитку» забезпечує формування таких **загальних та фахових компетентностей**:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.
- СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
- СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
- СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
- СК6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

- СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
- СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).
- СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.
- СК11. Здатність дотримуватися норм професійної етики.
- СК12. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
- СК13. Здатність здійснювати психологічний супровід професійної діяльності персоналу та застосовувати процедури оцінки діяльності персоналу та організації.
- СК14. Здатність здійснювати відбір, підготовку, адаптацію, мотивацію та розвиток персоналу.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.03 Психологія бізнесу та управління за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія розвитку» забезпечує оволодіння такими **програмними результатами навчання**:

- ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
- ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
- ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
- ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.
- ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.
- ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.
- ПР14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.
- ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
- ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.
- ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

- ПР19. Актуалізувати та розвивати підприємницький потенціал особистості, формувати її ефективну бізнес-стратегію.

Відповідно до **Освітньо-професійної програми 053.00.04 Консультаційна психологія** за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія розвитку» забезпечує формування таких **загальних та фахових компетентностей**:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
- СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
- СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
- СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
- СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Відповідно до **Освітньо-професійної програми 053.00.04 Консультаційна психологія** за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія розвитку» забезпечує оволодіння такими **програмними результатами навчання**:

- ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
- ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
- ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
- ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

- ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.
- ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
- ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.
- ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
- ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

4. Структура навчальної дисципліни Тематичний план

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семинари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Загальні положення психології розвитку							
Тема 1. Психологія розвитку як наука.	14	2	2				10
Тема 2. Теорії психічного розвитку	2		2				
Тема 3. Загальна характеристика розвитку психіки в онтогенезі	8	2	2				4
Модульний контроль	2						
Разом	26	4	6				14
Змістовий модуль 2. Психосоціальний розвиток немовляти та дитини раннього віку							
Тема 1. Зародження психіки дитини у пренатальному періоді	2		2				
Тема 2. Особливості психосоціального розвитку новонародженого та немовляти	11	2	2				7
Тема 3. Психосоціальний розвиток дитини раннього віку	11	2	2				7
Модульний контроль	2						
Разом	26	4	6				14
Змістовий модуль 3. Психосоціальний розвиток дошкільника та молодшого школяра							
Тема 1. Психосоціальний розвиток дошкільника	11	2	2	2			5

Тема 2. Психосоціальний розвиток молодшого школяра	11	2	4				5
Модульний контроль	2						
Разом	24	4	6	2			10
Змістовий модуль 4. Психосоціальний розвиток підлітка							
Тема 1. Психосоціальний розвиток підлітка	14	4	2	2			6
Тема 2. Психологія важкого підлітка	8		2				6
Модульний контроль	2						
Разом	24	4	4	2			12
Змістовий модуль 5. Психосоціальний розвиток людини у юнацькому віці							
Тема 1. Психосоціальний розвиток людини ранньої юності	12	2	2	2			6
Тема 2. Психосоціальний розвиток людини пізньої юності	10		4	2			4
Модульний контроль	2						
Разом	24	2	6	4			10
Змістовий модуль 6. Психосоціальний розвиток дорослої людини							
Тема 1. Загальна характеристика дорослого періоду життя	8	2	2				4
Тема 2. Психологія ранньої та середньої дорослості	8	2	4	2			
Тема 3. Психологічні особливості пізньої дорослості	8	2	2				4
Модульний контроль	2						
Разом	26	6	8	2			8
Підготовка та проходження контрольних заходів	30						
Усього	180	24	36	10			68

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні положення психології розвитку

Лекція 1. Психологія розвитку як наука. Теорії психічного розвитку (2 год.)

Поняття психології розвитку та вікова психологія, загальне і відмінне їх змісту. Предмет та завдання психології розвитку. Завдання психології розвитку. Методологічні принципи психології розвитку. Класифікація методів психології розвитку. Психоаналіз про закономірності психічного розвитку. Стадії психосоціального розвитку за Е. Еріксоном. Біхевіоризм про особливості розвитку дитини. Генетична психологія про закономірності розвитку інтелекту. Гуманістична психологія про закономірності дитячого розвитку. Культурно-історична концепція психічного розвитку. психоаналіз, біхевіоризм, гуманістична психологія

Основні поняття: психологія розвитку, принцип детермінізму, принцип розвитку, лонгітюдний метод.

Семінарське заняття 1. Методи психології розвитку.

Семінарське заняття 2. Теорії психічного розвитку.

Лекція 2. Загальна характеристика розвитку психіки в онтогенезі (2 год.)

Поняття розвитку. Специфіка та показники психічного розвитку людини. Основні закономірності психічного розвитку дитини: нерівномірність, інтеграція психіки, пластичність і можливість компенсації. Дозрівання як передумова психічного розвитку. Біогенетичний та соціогенетичний підходи до розвитку психіки дитини. Активність особистості як фактор психічного розвитку. Проблема рушійних сил психічного розвитку. Навчання і розвиток: взаємозв'язок та взаємовплив. Поняття провідної діяльності.

Проблема вікової періодизації психічного розвитку людини. Поняття віку. Поняття про кризи та критичні періоди.

Основні поняття: інтеграція психіки, провідна діяльність, соціальна ситуація розвитку, психічний розвиток.

Семінарське заняття 3. Загальна характеристика розвитку психіки в онтогенезі.

Змістовий модуль 2. Психосоціальний розвиток немовляти та дитини раннього віку

Лекція 3. Особливості психосоціального розвитку новонародженого та немовляти (2 год.)

Пренатальний період розвитку. Криза новонародженості. Фаза новонародженого. Соціальна ситуація розвитку новонародженого. Основні новоутворення. Анатомо-фізіологічна характеристика і функціонування головного мозку дитини в період новонародженості. Немовлята. Загальна характеристика анатомо-фізіологічного розвитку немовляти. Психічний розвиток дитини першого року життя. Розвиток форм спілкування протягом першого року. Формування сенсорної і моторної сфер немовляти. Розвиток мовлення у немовляти. Основні новоутворення. Криза першого року життя.

Основні поняття: зорові та слухові зосередження, комплекс пожвавлення, фізична емансипація, автономне мовлення, емоційне спілкування.

Семінарське заняття 4. Зародження психіки дитини у пренатальному періоді

Семінарське заняття 5. Особливості психосоціального розвитку новонародженого та немовляти.

Лекція 4. Психосоціальний розвиток дитини раннього віку (2 год.)

Соціальна ситуація розвитку в ранньому дитинстві. Психологічне усвідомлення себе. Розвиток предметної діяльності. Оволодіння мовленням як головне новоутворення раннього дитинства. Особливості розвитку психічних пізнавальних процесів у ранньому дитинстві. Формування особистості дитини раннього віку.

Основні поняття: предметна гра, наочно-дійове мислення, комплекс “Я сам”, негативізм, самостійність.

Семінарське заняття 6. Психосоціальний розвиток дитини раннього віку.

Змістовий модуль 3. Психосоціальний розвиток дошкільника та молодшого школяра

Лекція 5. Психосоціальний розвиток дошкільника (2 год.)

Загальна характеристика анатомо-фізіологічних особливостей дошкільника. Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра як провідна діяльність. Чотири рівні розвитку гри у дітей 3-7 років. Особливості спілкування дошкільника з ровесниками. Розвиток особистості дитини дошкільного віку. Особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільняти. Психологічні новоутворення дошкільного віку: підпорядкованість мотивів, децентрація мислення, поява самооцінки, статева ідентифікація, усвідомлення себе в часі, внутрішні етичні інстанції, виникає усвідомлення та узагальнення своїх переживань. Психологічна готовність дітей до навчання у школі.

Основні поняття: рольова гра, підпорядкованість мотивів поведінки і діяльності, внутрішні етичні інстанції, децентрація мислення.

Семінарське заняття 7. Психосоціальний розвиток дошкільника

Практичне заняття 1. Діагностика готовності дитини до навчання в школі.

Лекція 6. Психосоціальний розвиток молодшого школяра (2 год.)

Готовність дитини до навчання в школі. Специфічні особливості психічного розвитку шестирічної дитини, порівняно з семирічною.

Анатомо-фізіологічні особливості молодших школярів. Зміна соціальної ситуації розвитку. Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра. Розвиток пізнавальних процесів та емоційно-вольової сфери у молодшому шкільному віці. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку. Основні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних процесів, розвиток внутрішнього плану дій, рефлексія, мотив досягнення успіху.

Основні поняття: шкільна дезадаптація, внутрішній план дій, рефлексія, рівень домагань, понятійне мислення.

Семінарське заняття 8-9. Психосоціальний розвиток молодшого школяра.

Змістовий модуль 4. Психосоціальний розвиток підлітка

Лекція 7-8. Психосоціальний розвиток підлітка (4 год.)

Особливості фізичного і фізіологічного розвитку. Статеве дозріванням. Перебудова моторного апарату, нейрогуморальних співвідношень. Соціальна ситуація розвитку підлітка. Теоретичні підходи до проблеми «кризи» в підлітковому періоді. Перебудова взаємин з дорослим. Спілкування з однолітками як провідна діяльність підліткового віку. Особистісний розвиток

підлітка. Основні потреби підліткового віку. Формування життєвих цінностей. Становлення „Я” підлітка. Стадії розвитку особистісної рефлексії. Розвиток когнітивної та емоційно-вольової сфер в підлітковому віці.

Основні поняття: пубертатний вік, акселерація, статеве дозрівання, почуття дорослості, інтимно-особистісне спілкування.

Семінарське заняття 10. Психосоціальний розвиток підлітка.

Семінарське заняття 11. Психологія важкого підлітка.

Практичне заняття 2. Діагностика психосоціального розвитку підлітка

Змістовий модуль 5. Психосоціальний розвиток людини у юнацькому віці

Лекція 9. Психосоціальний розвиток людини періоду юності (2 год.)

Соціальна ситуація розвитку старшокласника. Поява дорослих ролей і обов'язків. Міжособистісні стосунки в ранній юності: дружба і кохання. Психосексуальний розвиток юнаків. Особливості пізнавальних і емоційно-вольових процесів. Учбово-професійна діяльність як провідний вид діяльності. Розвиток особистості в період ранньої юності. Професійне та особистісне самовизначення. Поява важливих особистісних якостей: усвідомленість, самостійність, незалежність. Формування життєвих цінностей, наукового і громадянського світогляду.

Основні поняття: професійне самовизначення, особистісне самовизначення, юнацький максималізм, моральний релятивізм.

Семінарське заняття 12. Психосоціальний розвиток людини ранньої юності

Семінарське заняття 13-14. Психосоціальний розвиток людини пізньої юності

Практична робота 3. Ознайомлення з методами самопізнання.

Практичне заняття 4. Діагностика особистісної зрілості.

Змістовий модуль 6. Психосоціальний розвиток дорослої людини

Лекція 10. Загальна характеристика дорослого періоду життя (2 год.)

Дорослість як предмет психологічного дослідження. Біологічні, психічні, духовні аспекти життя людини. Фактори і закономірності розвитку дорослого. Психічна зрілість: зміст і структура. Проблеми періодизації психічного розвитку дорослої людини. Періоди і фази дорослості. Психосоціальний та пізнавальний розвиток дорослості. Проблема психічного здоров'я. Кризи дорослості: криза спустошеності, криза безперспективності, кризи здоров'я, кризи значущих стосунків, кризи особистісної автономії, кризи самореалізації, кризи життєвих помилок.

Основні поняття: дорослість, психічна зрілість, інволюція пам'яті, генеративність.

Семінарське заняття 15. Вікові кризи дорослого періоду життя особистості.

Лекція 11. Психологія ранньої та середньої дорослості (4 год.)

Особливості розвитку когнітивної сфери в період ранньої дорослості. Соціальна ситуація розвитку в період ранньої дорослості. Зосередженість на собі. Відкриття нових граней особистості. Кризові явища ранньої дорослості: криза 30 років.

Анатомо-фізіологічні зміни та стан здоров'я людини середнього віку. Криза середини життя: втрата надій, скорочення часу на особистісну реалізацію, усвідомлення смерті, страх старості і самотності. Соціальні умови розвитку в період середньої дорослості. Особливості розвитку мотиваційної та афективної сфер в середньому віці. Зміни внутрішніх вимірів особистості. «Пенсійна криза»

Основні поняття: криза 30 років, криза середини життя, самоактуалізація, пенсійна криза.

Семінарське заняття 16. Психологія ранньої дорослості.

Семінарське заняття 17. Психологія середньої дорослості.

Практичне заняття 5. Діагностика психосоціального розвитку дорослих.

Лекція 12. Психологічні особливості пізньої дорослості (2 год.)

Історичний характер тривалості життя і строків старіння. Анатомо-фізіологічні процеси старіння. Соціальна ситуація розвитку людини в старості. Особливості когнітивної сфери людей похилого віку. Новоутворення пізньої дорослості. Мудрість як соціально-психологічний феномен. Розвиток особистості людини в літньому віці. Специфічні зміни емоційної і мотиваційної сфер. Психічне старіння і типи старості. Вмирання і смерть: етапи, переживання, ставлення.

Основні поняття: гіподинамія, сенсорно-моторна амнезія, здоровий спосіб життя, криза «Я-інтеграції», мудрість.

Семінарське заняття 18. Психологія старіння.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4		Модуль 5		Модуль 6	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	3	3
Відвідування семінарських	1	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	4	4

занять													
Робота на семінарському занятті	10	3	30	3	30	3	30	2	20	3	30	4	40
Відвідування практичних занять	1	-	-	-	-	1	1	1	1	2	2	1	1
Робота на практичному занятті	10	-	-	-	-	1	10	1	10	2	20	1	10
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом			65		65		76		65		86		88
Максимальна кількість балів: 445													
Розрахунок коефіцієнта: $445 : 60 = 7,42$													

6.1. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Змістовий модуль 1.

Загальні положення психології розвитку

Тема 1. Психологія розвитку як наука – 10 год.

Підготувати буклет: Розвиток психології розвитку в Україні.

Персоналії та напрямки розвитку.

Тема 3. Загальна характеристика розвитку психіки в онтогенезі – 4 год.

Обґрунтувати твердження і оформити як творчу роботу:

“Ні, не білою дошкою є душа дитини, а деревом у зерні, людиною у можливості”. (В. Г.Белінський).

Змістовий модуль 2.

Психосоціальний розвиток немовляти та дитини раннього віку

Тема 2. Особливості психічного розвитку немовлят. – 7 год.

Описати поняття материнська депривація. Проаналізувати особливості формування привязаності між мамою і дитиною, причини і наслідки її відсутності.

Тема 3. Психосоціальний розвиток дітей раннього віку. – 7 год.

На основі аналізу психологічної літератури розробити соціально-психологічні рекомендації батькам щодо взаємодії з дітьми, які переживають кризу 3-х років.

Змістовий модуль 3.

Психосоціальний розвиток дошкільника і молодшого школяра

Тема 1-2. Психосоціальний розвиток дошкільника. – 10 год.

Підібрати ігри, спрямовані на розвиток у дітей дошкільного віку (молодшого шкільного віку) навичок спілкування. Розробити одне розвивальне заняття.

Змістовий модуль 4.

Психосоціальний розвиток підлітка

Тема 1- 2. Психосоціальний розвиток підлітка. – 12 год.

Підготувати доповідь: Агресивність у підлітковому віці.

Змістовий модуль 5.

Психосоціальний розвиток людини у юнацькому віці

Тема 1-2. Психосоціальний розвиток людини у юнацькому віці – 10 год.

Відібрати 2 наукові статті, в яких розглядаються актуальні проблеми психосоціального розвитку людини в юнацькому віці. Проаналізувати статті та зробити анотації до них.

Змістовий модуль 6.

Психосоціальний розвиток дорослої людини

Тема 1. Загальна характеристика дорослого періоду життя. – 4 год.

Дослідити та порівняти особливості ціннісних орієнтацій вашого покоління та покоління ваших дідусів і бабусь. Зробити висновки.

Тема 3. Психологічні особливості пізньої дорослості. – 4 год.

Підготувати презентацію за однією із тем:

1. Смерть як стадія розвитку.
2. Основні чинники, що впливають на ставлення людини до смерті та процесу вмирання.
3. Психологічна підготовка людини до закінчення життя.
4. Значення спілкування в похилому віці.
5. Особливості пізнавальних інтересів людей похилого віку.

Критерії оцінювання самостійної роботи студента

5 балів – максимальна кількість балів, яку студент може отримати за виконання одного завдання для самостійної роботи. Воно оцінюється за такими критеріями:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань 1 бал;
- ✓ повний обсяг їх виконання 1 бал;
- ✓ якість виконання навчальних завдань 2 бали;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань 1 бал.

Кількість та складність завдань залежить від кількості годин відведених на самостійну роботу до того або іншого модуля. Загальна оцінка за виконання самостійної роботи до змістового модуля визначається так: сума набраних студентом балів за виконання всіх завдань до модуля розділити на кількість завдань (зазвичай це 1-2 завдання). Максимальна кількість балів за модуль – 5 балів.

6.2. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульні контрольні роботи виконуються після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля у вигляді тестових завдань. Блок тестових запитань до кожного модуля містить 25 запитань. За кожну правильну відповідь виставляється 1 бал.

6.3. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Семестровий контроль проводиться у вигляді тестування. Студентам пропонується 40 тестових завдань. За правильне виконання кожного завдання виставляється 1 бал. Загальна сума балів – 40 б.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Предмет і завдання психології розвитку.
2. Актуальні проблеми сучасної психології розвитку
3. Історія виникнення і розвитку психології розвитку.
4. Методи психології розвитку.
5. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки.
6. Закони дитячого розвитку.
7. Аналіз вітчизняних теорій психічного розвитку дитини.
8. Концепції психічного розвитку дитини: біогенетичні та соціогенетичні напрямки.
9. Взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку психіки людини.
10. Роль діяльності й спілкування в психічному розвитку дитини.
11. Основні умови психічного розвитку.
12. Рушійні сили розвитку психіки.
13. Вікові кризи. Характеристика кризових періодів.
14. Проблема вікової періодизації.
15. Вплив особливостей пренатального розвитку дитини на її психіку.
16. Вплив процесу народження на психіку дитини.
17. Значення перших років життя дитини для подальшого розвитку особистості.
18. Загальна характеристика перших шести років життя дитини.
19. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти.
20. Загальна характеристика раннього дитинства.
21. Особливості психічного розвитку дитини в ранньому дитинстві.
22. Специфіка становлення особистості в період раннього дитинства.
23. Психологічна характеристика дошкільника.
24. Характеристика гри як провідної діяльності дошкільника.
25. Розвиток моторики у дітей перших шести років життя.
26. Спілкування з дорослими у дітей перших шести років життя.
27. Формування самооцінки у дітей перших шести років життя.
28. Шкільна зрілість дошкільнят, її зміст та особливості формування.
29. Психологічні особливості початкового періоду шкільного життя дитини.
30. Учбова діяльність молодших школярів та розвиток інших видів діяльності.
31. Особливості спілкування молодших школярів.
32. Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів.
33. Емоційно-вольове життя молодших школярів.
34. Розвиток особистості у молодшому шкільному віці.
35. Місце підліткового періоду в загальному процесі індивідуального розвитку.

36. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітка і її вплив на його психологічні особливості і поведінку.
37. Спілкування як провідний вид діяльності підлітка.
38. Психологічні особливості розвитку особистості у підлітковому віці.
39. Перебудова учбової діяльності, розвиток пізнавальних процесів підлітків.
40. Загальна характеристика періоду юності.
41. Пізнавальні процеси і розумовий розвиток людини в юнацькому віці.
42. Формування особистості в юнацькому віці.
43. Спілкування та дружба в юнацькому віці.
44. Особливості юнацького кохання. Підготовка до сімейного життя.
45. Характеристика професійного та особистісного самовизначення як центрального психічного прояву юнацтва.
46. Вікові особливості студентської молоді.
47. Проблема періодизації психічного розвитку дорослої людини.
48. Психосоціальний розвиток дорослих.
49. Особливості Я-концепції людини раннього дорослого віку.
50. Типові психологічні кризи ранньої дорослості.
51. Розвиток психічних процесів раннього дорослого віку.
52. Розвиток психічних процесів у період середньої дорослості.
53. Особистісні зміни в середньому дорослому віці.
54. Криза середини життя: детермінація та симптоматика.
55. Психологічні особливості людей періоду пізньої дорослості
56. Проблема збереження особистісної ідентичності та специфіка соціальних взаємин в пізньому дорослому віці.
57. Особливості емоційної сфери людини в період пізньої дорослості.
58. Характеристика кризи «Я-інтеграції».
59. Особливості психічного старіння.
60. Ставлення до смерті.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності

Е	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

Навчально-методична карта дисципліни «Психологія розвитку»

Разом: 180 год., із них 24 год. – лекції, 36 год. – семінарські заняття, 10 год. – практичні заняття, 68 год. – самостійна робота, 12 год. – модульний контроль. Форма підсумкового контролю – екзамен.

Назва змістового модуля	Модуль 1. Загальні положення психології розвитку	Модуль 2. Психосоціальний розвиток немовляти та дитини раннього віку
Кількість балів за модуль	65 б	65 б
Теми лекцій	1. Психологія розвитку як наука. Теорії психічного розвитку 2. Загальна характеристика розвитку психіки в онтогенезі 26	3. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти 4. Психосоціальний розвиток дитини раннього віку 26
Теми семінарських занять	1. Методи психології розвитку. 2. Теорії психічного розвитку. 3. Загальна характеристика розвитку психіки в онтогенезі. 33 б	4. Зародження психіки дитини у пренатальному періоді 5. Особливості психосоціального розвитку немовляти. 6. Психосоціальний розвиток дитини раннього віку. 33 б
Самостійна робота	Виконання сам. завдань до модуля 1 (див. 6.2) 5 б	Виконання сам. завдань до модуля 2 (див.6.2) 5 б
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 25 б	Модульна контрольна робота 2 25 б
Назва змістового модуля	Модуль 3. Психосоціальний розвиток дошкільника та молодшого школяра	Модуль 4. Психосоціальний розвиток підлітка
Кількість балів за модуль	76 б	65 б
Теми лекцій	5. Психосоціальний розвиток дошкільника 6. Психосоціальний розвиток	7-8. Психосоціальний розвиток підлітка 26

	молодшого школяра 26	
Теми семінарських занять	7. Психосоціальний розвиток дшкільника 8-9. Психосоціальний розвиток молодшого школяра. 33 б	10. Психосоціальний розвиток підлітка. 11. Психологія важкого підлітка. 226
Теми практичних занять	1. Діагностика готовності дитини до навчання в школі. 116	2. Діагностика психосоціального розвитку підлітка 116
Самостійна робота	Виконання сам. завдань до модуля 3 (див. 6.2) 56	Виконання сам. завдань до модуля 4 (див. 6.2) 56
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 3 25 б	Модульна контрольна робота 4 25 б
Назва змістового модуля	Модуль 5. Психосоціальний розвиток людини у юнацькому віці	Модуль 6. Психосоціальний розвиток дорослої людини
Кількість балів за модуль	86 б	88 б
Теми лекцій	9. Психосоціальний розвиток людини періоду юності 16	10. Загальна характеристика дорослого періоду життя 11. Психологія ранньої та середньої дорослості 12. Психологічні особливості пізньої дорослості 3 б
Теми семінарських занять	12. Психосоціальний розвиток людини ранньої юності 13-14. Психосоціальний розвиток людини пізньої юності 33 б	15. Вікові кризи дорослого періоду життя особистості. 16. Психологія ранньої дорослості. 17. Психологія середньої дорослості. 18. Психологія старіння. 446
Теми практичних занять	3. Ознайомлення з методами самопізнання 4. Діагностика особистісної зрілості 22 б	5. Діагностика психосоціального розвитку дорослих. 116
Самостійна робота	Виконання сам. завдань до модуля 5 (див. 6.2) 56	Виконання сам. завдань до модуля 6 (див. 6.2) 56
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 5 25 б	Модульна контрольна робота 6 25 б
Рейтингові бали	Загальна кількість балів – 445 Коефіцієнт для переведення у 60-бальну шкалу – 7, 42	
Підсумковий контроль	Екзамен - 40 балів	

8. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Александров Ю.В. Психологія розвитку: Навчальний посібник / Ю.В. Александров. – Харків: ХНУВС, 2015. – 335 с.

2. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навч. посіб / В.П.Кутішенко– [вид. 2-ге, доп.]. – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 128с.

3. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія: навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєка. – К.: Центр учбової літератури, 2020 – 376 с.

Додаткова:

4. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2020. – 424 с.

5. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія: Практикум: навчальний посібник. / В. П. Кутішенко, С. О. Ставицька. – Київ: Каравелла, 2009.– 448 с.

6. Гроф С. Психологія майбутнього: уроки з сучасних досліджень свідомості / С.Гроф. – Львів : Афіша, 2015. 238 с.

9. Додаткові ресурси

1. Експерименти Піаже. Доопераційне мислення дитини. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?time_continue=35&v=ZDNi4z5tdqU&feature=emb_title

2. Черезова І. Психологія життєвих криз особистості. – Режим доступу: <http://bdpu.org:8080/bitstream/123456789/267/1/Cherezova%20I.O.%20Psykhohohiya%20zhyttyevykh%20kryz%20osobystosti.PDF>

3. Психологічне консультування особистості підліткового віку. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/78044/psihologiya/psihologichne_konsultuvannya_osobystosti_pidlitkovogo_viku

4. Фільм: Спілка мертвих поетів. – Режим доступу: [https:// kinosimka.net /19884-obschestvo-mertvyh-poetov-1989.html](https://kinosimka.net/19884-obschestvo-mertvyh-poetov-1989.html)